

N:o 193.

Af herr **C. A. Lindhagen**, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående ändrad anordning af rikets allmänna läroverk samt lönereglering för de vid dem anställda lärare.

Läroverkskommittén har ej inlåtit sig på någon principiell utredning af läroverksreformens kvinnofråga. Uti kommitténs betänkande finner man således icke heller någon närmare undersökning rörande den del af nämnda fråga, som innefattas i spörsmålet, i hvad mån hänsynen till såväl släktets uppfostran som rättvisans fordringar kräfver, att *kvinnor tillerkännas befogenhet att bekläda lärarebefattning vid de allmänna läroverken*.

Denna sak har dock länge stått på dagordningen. Redan i Rikets Ständers skrifvelse af år 1866 heter det, att kvinnans deltagande i skol-lärarekallet uppenbarligen icke kan annat än bidra att åt ynglingens uppfostran gifva den förädling, man eljest förväntar af familjelifvets inflytande. Och bland de inkomna utlåtandena öfver denna skrifvelse framhölls bland annat, att rätt till afläggandet af visst kunskapsprof endast såvida och med det villkor borde tillerkännas kvinna, som henne ock tillerkändes rätt till de förmåner, som med samma prof, aflagdt af manlig studerande enligt gällande lagar och författningar, följde.

Sedermera har kvinna genom kungl. brefvet den 3 juni 1870 berättigats att undergå studentexamen och enligt kungl. brefvet den 7 november 1873 har hon erhållit rättighet att aflägga alla universitetsexamina, som kunna äga rum inför filosofisk fakultet. Dessutom har det alltid medgifvits kvinna att genomgå den profårskurs, hvarigenom sökande till lärareyssla vid allmänt läroverk skall enligt läroverksstadgans föreskrift bereda sig till lärarekallet.

Under sådana förhållanden skulle man väl trott, att kvinna, som aflagt vederbörande akademiska examina och genomgått profårskurs, ägde rätt att söka lektors-, adjunkts- och kollegabefattning vid de allmänna läroverken, då läroverksstadgan ej lägger uttryckligt hinder härför.

Men vederbörande hafva hitintills ej velat medgifva, att stadgan kunnat tillämpas i sådan riktning. Två kvinnliga kandidater hafva emellertid genom Kungl. Maj:ts dispens meddelats tillstånd att söka och innehafva adjunkts- och kollegabefattning, ehuru af särskilda anledningar ingen af dem erhållit ordinarie anställning. Den ena dispensen meddelades år 1876, under det att sökanden genomgick profår. I det andra fallet vägrades först en år 1898 sökt dispens, ehuru sökanden tjänstgjort såsom extra lärare vid allmänt läroverk i åtta år, men sedan hon därefter ingått äktenskap och äfven såsom gift tjänstgjort såsom extra lärare, beviljades henne år 1901 förenämnda rättighet.

Med undantag af ofvannämnda två filosofie kandidater har det ej heller lyckats någon kvinna att vinna anställning såsom extra ordinarie lärare vid allmänt läroverk. Antagandet till dylik befattning beror nämligen uteslutande på rektor, och äfven när denne i något undantagsfall visat benägenhet att såsom extra lärare anställa någon särdeles skicklig kvinnlig kandidat, så läser han dock ansett sig böra afstå därifrån på grund af lärarekollegiets motstånd mot saken. Kvinnor, som genomgått profårskurs med höga betyg, pläga ej ens tillfrågas, om de önska lediga extralärarebefattningar, under det att deras manliga kamrater med jämstrukna approbatursvitsord hafva synnerligen lätt att erhålla anställning.

Att ingen kvinna, mer än de två ofvannämnda, sökt dispens och jämförelsevis få underkastat sig omkostnaderna för genomgående af profårskurs är en följd allenast af det förhållande, att kvinnorna af rektorerna systematiskt utestängas från möjligheten att skaffa sig meriter genom extra tjänstgöring och dessutom städse förhållas, att någon ordinarie anställning för dem vid allmänt läroverk ej kan ifrågakomma.

Således tillåtas och uppmuntras kvinnor att underkasta sig allt det arbete och alla de omkostnader, som krävas för att vinna stadgad kompetens för utöfvande af lärarekallet vid de allmänna läroverken. Men sedan förhindrar man dem på allt sätt att vinna användning för sina insikter och detta ej ens på grund af tydlig lag, utan genom ett godtyckligt handhafvande af författningarna. Det är klart, att ett sådant sakernas tillstånd ej i längden kan få äga bestånd. Och särskildt bland kvinnorna måste den uppfattningen alltid göra sig gällande, att hvarje förbiseende af denna angelägenhet innefattar ett åsidosättande af undervisningens bästa och deras personliga rätt.

I anledning af läroverkskommitténs betänkande ingingo en stor mängd akademiskt bildade kvinnor till Kungl. Maj:t med bilagda framställning (*Bil. A*), däri de bland annat af anledning, att kommittén lämnat denna viktiga sida af läroverksreformen alldeles oberörd, hemställde, »att sådan tolkning af skollagen fastställes, hvarigenom akademiskt bildade kvinnors rätt erkännes att på samma villkor som män blifva vid de allmänna läroverken anställda och befordrade till ordinarie tjänst». Denna hemställan har dock ej föranledt ens något yttrande i den till Riksdagen nu framlagda propositionen i läroverksfrågan.

Tiden synes nu emellertid böra vara inne att äfven i förevarande afseende komma något närmare uppfyllandet af 1866 års ständers uttalande att de »anse anställning i tjänster och befattningar, hvartill kvinna kan pröfvas lämplig och hvarifrån hon ej genom grundlag eller civillag är utestängd, hädanefter böra henne tillkomma, när hon visar sig därtill äga erforderliga kunskaper och skicklighet samt för den skull tillfälle böra beredas kvinna att aflägga de för dylik anställning föreskrifna kunskapsprof». De kvinnor, som enligt likaledes vunnet tillstånd aflagt medicinska examina, hafva nyligen jämväl tillagts befogenhet att med de begränsningar ständerna angifvit vinna sådana anställningar, hvartill afläggandet af medicinsk examen förlänar behörighet.

Visserligen är det möjligt, att ett medgifvande nu på en gång af lika befogenhet för kvinna som för man att söka och erhålla befattningarna vid de allmänna läroverken kan möta vissa betänkligheter och särskildt befinner sig den omtvistade frågan, huruvida eller under hvilka villkor kvinnlig lärare bör hafva lika eller mindre lön än manlig, ännu i ett tämligen outredt skick. Men i hvarje händelse hafva kvinnorna anspråk på att erhålla utvidgad befogenhet att bekläda lärarebefattning vid de allmänna läroverken samt att deras rättigheter i detta afseende blifva tydligt bestämda och ej såsom nu är händelsen endast beroende af godtfinnande. En framställning från Riksdagen om utredning och åtgärder i detta syfte synes vara ägnad att bidra till att föra frågan framåt.

Hvad härefter angår de af läroverkskommittén föreslagna *samskolorna*, gjordes i förenämnda petition åtskilliga anmärkningar mot den ogynnsamma ställning, hvori kommittéförslaget ställde de kvinnliga lärarne i samskolan i förhållande till de manliga och hvarigenom, fränsedt orättvisan i förslaget, förverkligandet af samskolans idé enligt deras uppfattning äfventyrades. Uti petitionen yrkades därför dels att vid de föreslagna samskolorna *likställighet mellan lärare och lärarinnor* med afseende å såväl kompetens, tjänstgöringstid och tjänstgöringsgrader som i fråga om aflöning, tjänsteårsberäkning, lönegrader och pensionsrätt måtte i stadgarna

få sitt tydliga uttryck, dels att den kvinnliga lärare, som har sig anförtrödt »första lärarinnans» särskilda åligganden, tillsättes redan vid första samskoleklassens bildande, att hon bör vara själfskrifven ledamot af samskolans lokalstyrelse och att en af de båda af vederbörande kommunalstyrelse eller landsting utsedda styrelseledamöterna skall vara kvinna.

Denna hemställan har i den kungl. propositionen endast vunnit afseende så till vida, att första lärarinnan insatts såsom ledamot i lokalstyrelsen samt erhållit en tillökning i tjänstgöringspenningarna med 100 kronor.

Nu måste det visserligen erkännas, att förslaget om samskolor innefattar ett afsevärdt framsteg så till vida, att genom samskolorna skulle för första gången komma till stånd af staten inrättade allmänna läroverk, där kvinnliga lärare obestriddligen ägde vinna anställning och till hvilka tillträde äfven vore beredt för den kvinnliga ungdomen.

Ses emellertid frågan ur något vidare synpunkter, måste dock medgifvas, att den förut antydda frånvaron af ledande utgångspunkter i kommittébetänkandet i afseende å bedömandet af kvinnornas uppgifter och anspråk på undervisningens område synes hafva ledt till, att förslaget därutinnan förts in på afvägar, hvarigenom en gagnelig och rättvis reform i afseende å kvinnornas anställning vid statens läroverk måhända äfventyras eller åtminstone obehörigen fördröjes.

Kommittén har sålunda i sin motivering uttalat, att godkändt afgangsbetyg från den treåriga kursen vid högre lärarinnese seminariet borde vara det normala examensvillkoret. Härigenom begås utan tvifvel en omedelbar orättvisa mot de kvinnor, som med större uppoffringar skaffat sig samma utbildning, hvilken uppställts såsom villkor för tillträde till de manliga lärarebefattningarna. Men vida betänkligare är, att man därigenom beröfvat kvinnorna i allmänhet den nödiga förutsättningen för framgång i deras sträfvanden att i skolans och sitt eget intresse vinna jämbördig befordran med männen till lärarebefattningar vid de allmänna läroverken. Ty det ligger nog en fara just i detta att enligt kommittéförslaget de lärarinnor, som utbildats vid högre lärarinnese seminariet, skulle draga ned alla kvinnors framtidsutsikter till det mindre mått af inflytande och anspråk, som följer en kortare och billigare utbildningskurs, än den som männen måste genomgå. I stället borde väl utvecklingen gå i den riktningen, att de kvinnor, hvilka äga samma utbildning som manlig lärare, i möjligaste mån likställas med dessa senare, men på samma gång med hänsyn till för handen varande förhållanden må kunna till sin sålunda vunna ställning höja äfven förtjänta seminarielärarinnor till åtnjutande af samma förmåner.

Genom uppställandet i princip af lägre kompetensvillkor för lärarinnor än för lärare tillskapas också förevändningar att göra det nu medgifna kvinnliga inflytandet på samskolans organisation och själfva undervisningen underordnad. Visserligen utlofvar kommittén att »dessa skolor skola blifva samskolor i egentlig mening och icke endast gosskolor, till hvilka tillträde lämnas äfven åt flickor». Men främsta förutsättningen för att ett sådant mål skall kunna vinnas är sannolikt, att åt de kvinnliga lärarne gifves ett med de manliga lärarne jämbördigt inflytande, hvilket kommittén emellertid väsentligen undandragit lärarinnorna.

I propositionen har nu emellertid Kungl. Maj:t förmått sig biträda kommitténs uppfattning, att kompetensfordringarna kunde sättas lägre för lärarinnor än för lärare. Och i anledning af förenämnda framställning af akademiskt bildade kvinnor anföres, att någon anledning att från täflan om ifrågavarande befattningar utesluta dem, som förvärfvat sin kompetens vid nämnda seminarium och af hvilka många äro synnerligen framstående lärarinnor, synes under sådana omständigheter ej föreligga. »Ty högre än enskildas sträfvan att genom skärpta kompetensbestämmelser nedbringa konkurrensen står samskolans kraf att erhålla de bästa krafterna, dessa må nu hafva utbildats vid universitet eller vid högre lärarinneseminarier.»

Dessa yttranden måste dock bero på en missuppfattning af innebörden i petitionärernas framställning. Denna afser ju icke att från befordran vid samskola utestänga kvinnor, som fått sin utbildning vid seminarium, utan att på sätt ofvan utvecklats i alla kvinnliga lärarinnors intresse få uttalade grundsatser, hvilka kunna upprätthålla deras anspråk att i skolans och sitt eget intresse vinna likställighet med de manliga lärarne. Särdeles orättvist finna de därför, att deras ifrågavarande inlägg i kvinnosaken endast betecknas såsom en enskildes sträfvan att genom skärpta kompetensbestämmelser nedbringa konkurrensen.

Denna oförklarade och för kvinnorna oförklarliga uppfattning, att kompetensfordringarna kunna principiellt sättas lägre för lärarinnor än för lärare får en hjärt belysning af kommitténs yttrande, att de manliga samskolelärarne i fråga om kompetens »måste» vara likställda med lärarne vid öfriga realskolor. Här kunde ju lika väl ifrågasättas att äfven män, som genomgått folkskolelärareseminarium, borde få vinna anställning vid samskola uti ämnen, hvori de utbildat sig som lärare. Utan tvifvel skulle många sådana lärare med framstående begåfning meddela en bättre undervisning än en stor del akademiskt bildade lärare med mera jämnstrukna fallenheter. Och det motstånd, som otvifvelaktigt skulle resa sig häremot, kunde därför också med ännu mera fog betecknas såsom endast en ensidig och själfvisk sträfvan att nedbringa konkurrensen.

Af petitionärernas öfriga framställningar i fråga om samskolan är för närvarande af särskild vikt deras yrkande på lika tjänstgöringsstadier som männen, d. v. s. användning i alla skolans klasser. De kvinnliga lärarne veta af erfarenhet, att de manliga styresmännen i allmänhet anse dem lämpliga till lärare endast på skolornas lägre stadier. Göres nu äfven gällande, att deras kompetens ej behöfver vara lika stor som de manliga lärarnes, förutse de med visshet, att deras verksamhet blir inskränkt till samskolans lägsta klasser, hvarigenom denna beröfvas det erforderliga kvinnliga inflytandet samt lärarinnorna utsikten att draga tillbörlig nytta af sina förvärfvade insikter.

I öfriga delar torde petitionärernas yrkanden ej för närvarande äga den hufvudsakliga betydelse som frågorna om kompetensen och tjänstgöringsstadierna. De framhålla dock, att spörsmålet om de kvinnliga lärarnes uthållighet och de förhållanden, som därå inverka, icke hitintills blifvit tillräckligt utredt eller på ett allsidigt och opartiskt sätt bedömdt. Och på samma gång de erkänna att för en kortare tjänstgöringstid bör betalas en motsvarande lägre lön, erinra de dock om, att enligt deras erfarenhet kvinnor pläga gärna tilldelas i tjänstgöring det högsta antal timmar, som blifvit för deras tjänstgöring bestämdt. I afseende å förslaget till aflöning för samskolans lärarepersonal anses särskildt skillnaden mellan arfvodena åt extra manlig och extra kvinnlig lärare vara synnerligen oskäligen. Och då det måste befaras, att de båda af kommunalstyrelse och landsting utsedda styrelseledamöterna alltid blifva män, föreställa de sig, att det ur samskolans synpunkt skulle vara en fördel, om bestämmelse meddelades att, då samma myndighet äger utse två ledamöter, en ledamot skall vara man och en kvinna.

Uti förenämnda petition hafva petitionärerna slutligen ingripit mot den af kommitterade föreslagna och i propositionen upptagna bestämmelsen om *skyldighet för ämneslärarinna, som träder i gifte, att afgå från sin befattning*. Det är klart att detta särskildt från kvinnornas synpunkt måste framstå såsom en bestämmelse, hvilken åsidosätter en human uppfattning af deras människovärde samt innefattar ett ganska obehörigt ingripande i deras enskilda förhållanden.

Icke heller är det ådagalagdt, att en sådan föreskrift med nödvändighet påkallas från undervisningens synpunkt. Man undandrager tvärt om samskolan möjligheten att kunna tillgodogöra sig en gift kvinnas inflytande, hvilket ofta kanske bättre än något annat skulle tillföra just dessa skolor den bästa ledningen. Erfarenheten har ju också visat, att gifta lärarinnor liksom gifta lärare i vissa afseenden äro bättre skickade för lärarekallet än de ogifta. För öfrigt lärer väl i de flesta fall lärarinnorna

frivilligt afgå, när de inträda i äktenskap och, när så ej sker, merendels afsevärda anledningar förefinnas för deras bibehållande i sitt kall. Men om äfven i åtskilliga händelser gifta lärarinnor skulle nödgas begära någon längre tjänstledighet eller blifva i viss mån förströdda af sina husliga göromål, så böra de enarådande manliga lagstiftarne icke partiskt förglömma, att jämväl många manliga lärares odelade uppmärksamhet åt sitt lärarekall ledes bort af andra uppdrag och intressen samt icke minst af vanor, hvarunder kvinnorna ej äro hemfallna. Kommittén uppgifver äfven själf all följdriktighet i sin ståndpunkt, då den inskränker förbudet till ämneslärarinnor, men medgifver änka rätt att vinna anställning i ändamål att sålunda bereda henne tillfälle att försörja familj.

Särskildt förtjänar också framhållas, att det villkor kommittén således redan från början vill fastslå för kvinnors rätt att vinna anställning vid de allmänna läroverken, icke äger någon motsvarighet vid folkskolorna i riket. Visserligen aflät 1893 års kyrkomöte en skrifvelse till Kungl. Maj:t, däri kyrkomötet begärde sådant tillägg till folkskolestadgan, att lärarinna, som trädt i gifte, skulle under vissa förutsättningar kunna uppsägas från tjänsten. Denna framställning föranledde emellertid Stockholms folkskolelärareförening att till centralstyrelsen för Sveriges allmänna folkskolelärareförening aflåta bifogade skrifvelse (*bil. B*), däri skarpt utvecklades det ur olika synpunkter förkastliga uti förslaget samt hemställdes, att föreningens samtliga kretsar måtte tillfrågas, om detta kunde anses lända till folkskolans sanna båtnad. De i anledning häraf infordrade svaren på förenämnda fråga utmynnade i en synnerligen afgörande opinion till förmån för Stockholms folkskolelärareförenings uppfattning. Centralföreningen bragte här-efter i en underdånig skrifvelse hufvudsakliga innehållet af dessa svar till Kungl. Maj:ts kännedom. I följd häraf föranledde ej heller kyrkomötets skrifvelse till någon Kungl. Maj:ts åtgärd.

På grund af hvad sålunda anförts får jag hemställa,

att Riksdagen i anledning af Kungl. Maj:ts proposition n:o 50 ville:

1:o i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes låta efter utredning vidtagna erforderliga åtgärder för utvidgande af kvinnas rätt att i likhet med man vinna befördran till lärarebefattningarna vid de allmänna läroverken;

2:o i fråga om de föreslagna samskolornas organisation göra uttalande:

dels i syfte att för kvinnlig lärare bör *principiellt* fordras samma kompetens som för manlig; att kvinnlig

lärare bör i afseende å tjänstgöring i skolans samtliga klasser komma till full likställighet med man; samt att kvinnlig lärare äfven i öfrigt, i den mån Riksdagen finner en närmare pröfning af förhållandena redan nu kunna därtill föranleda, må vinna likställighet med manlig lärare;

dels därom att ämneslärarinna, som träder i gifte, ej må vara ovillkorligen skyldig att afgå från sin lärarinnebefattning.

Stockholm den 20 februari 1904.

Carl Lindhagen.

Bilaga A.

Till Konungen.

Undertecknade svenska kvinnor, som aflagt eller ämna aflägga kunskapsprof inom filosofisk fakultet, våga med anledning af nu rådande förhållanden beträffande möjlighet för kvinna att vinna anställning vid de allmänna läroverken likasom med anledning af den senaste läroverkskommitténs betänkande i underdånighet påkalla Eders Kungl. Maj:ts uppmärksamhet för följande framställning.

Användandet af kvinnliga lärarekrafter vid offentliga och enskilda läroanstalter har under den senare hälften af förra århundradet alltmera utsträckts.

Under 1850-talets riksdagar väcktes motioner om kvinnors anställande såväl i åtskilliga statstjänster som vid folkskolorna, och hvad särskildt dessa senare beträffar, afslogs visserligen motionen till en början, men år 1859 fick kvinna rätt till ordinarie anställning vid folkskolan, där de kvinnliga lärarekrafterna numera torde få anses vara oundgängligen nödvändiga.

Samtidigt började man också erfara behovet af kvinnors utbildning till den högre flickskolans tjänst, och på grund af en skrifvelse till Kungl. Maj:st från Riksdagen 1858 upprättades 1861 Kungl. Högre Lärarinneseminarium.

Det berättigade i en ytterligare utvidgning af kvinnans pedagogiska verksamhetskrets erkännes sedermera tydligt i Rikets Ständers skrifvelse af den 12 juni 1866 »i frågan om utvidgande af kvinnans medborgerliga rättigheter». Åberopande en föregående skrifvelse af den 14 mars 1863, i hvilken »Rikets Ständer ansågo tidpunkten vara inne att utvidga kvinnans rätt till anställning i det allmännas tjänst» och framhållande hvad som på grund häraf redan gjorts, förklarade Ständerna sig anse, att ännu en mängd befattningar i statens tjänst förefunnes, till hvilka kvinnan vore lika passande som mannen, samt anförde i frågan följande motivering och anhållan:

»Särskildt må erinras om tvenne yrken, i hvilka kvinnan på ett framstående sätt i Nordamerikas Förenade Fristater utvecklat förmåga, nämligen läkarens och skollärarens.» — — — »I fråga åter om skollärarekallet, synes det uppenbart, att kvinnans deltagande däri icke kan annat än bidra att åt ynglingens uppfostran gifva *den* förädling, som man eljest

förväntar af familjelifvets inflytande, och erfarenheten i åtskilliga länder har bestyrkt, att disciplinen ibland lärjungarne icke under den kvinnliga lärarens närvaro är mindre än under den manliges.»

»Villkoret för att åt kvinna skall kunna anförtros den verksamhet, hvartill tillfälle sålunda synes böra henne beredas, är likväl, att hon erhåller rätt att begagna de medel, staten erbjuder till danande af den skicklighet och profvande af de kunskaper, som i hvarje särskildt fall erfordras.

På grund af hvad nu sålunda blifvit anfördt och med anledning af hos Rikets Ständer äfven vid innevarande riksdag gjorda framställningar i detta ämne, få Rikets Ständer — med anmälan, att Rikets Ständer anse anställning i tjänster och befattningar, hvartill kvinna kan profvas lämplig och hvarifrån hon ej genom grundlag eller civillag är utestängd, hädanefter böra henne tillkomma, när hon visar sig därtill äga erforderliga kunskaper och skicklighet, samt fördenskull tillfälle böra beredas kvinna att aflägga de för dylik anställning föreskrifna kunskapsprof — hos Eders Kungl. Maj:t i underdånighet anhålla, att Eders Kungl. Maj:t måtte vidtaga och, där så nödigt finnes, hos Riksdagen föreslå de åtgärder, som för genomförande af en sådan förändring i hittills bestående förhållanden finnas erforderliga.»

Sedan denna Ständernas skrifvelse af Kungl. Maj:t meddelats de särskilda departementen med infordrande af deras yttrande i ämnet efter vederbörandes hörande, begärde ecklesiastikdepartementet utlåtande i frågan af kanslersämbetet för rikets universiteter, som i anledning därpå remitterade handlingarna till de akademiska konsistorierna och fakulteterna i Uppsala och Lund. De akademiska konsistorierna voro i sina skrivelser, daterade Uppsala den 31 maj 1867 och Lund den 12 dec. 1867, ingalunda tveksamma om att Riksdagens mening var att i större utsträckning än dithills skett bereda kvinna tillfälle till arbetsförtjänst. Akademiska konsistorium i Lund ansåg, att akademisk utbildning för kvinna torde kunna ifrågakomma för »vissa administrativa tjänster jämte läkareyrket och lärarekallet. I afseende på bildandet för dessa värf äfvensom afläggandet af de för dem erforderliga prof anser konsistorium, att kvinnan bör vara i full likställighet med mannen. Det skulle enligt konsistorii förmenande ej vara med billighet fullt öfverensstämmande, om kvinnan gentemot mannen skulle intaga en privilegierad ställning, så att, om rättigheterna för bägge könen vore lika, skyldigheterna ej skulle vara det.»

Den filosofiska fakulteten i Lund ansåg »det åläggande filosofiska fakulteten erhållit att yttrande afgifva böra begränsas inom de fall, i hvilka fakultetens verksamhet skulle kunna påkallas, därest de åtgärder i och för utvidgande af kvinnans medborgerliga befogenhet, hvilka Riksens Ständer

i omförmälda skrifvelse yrkat, komme att af Kungl. Maj:t vidtagas» och förklarade, att kvinna endast genom ett par obetydliga ändringar i universitetsstatuterna, förutsatt att hon aflagt nöjaktig afgangsexamen till universitetet, skulle kunna erhålla rätt att idka studier och aflägga kunskapsprof inom fakulteten under samma villkor som manliga studerande samt att universitetets offentliga föreläsningar redan vore tillgängliga för alla.

Dessa uttalanden från universitetsmyndigheterna i Lund jämte liknande yttranden*) från motsvarande myndigheter i Uppsala inkommo till Kungl. Maj:t åtföljda af ett kanslersämbetets underdåniga memorial af den 6 april 1869, där universitetskanslern uttalade sin anslutning till vissa farhågor och betänkligheter, som framhållits inom Uppsala filosofiska fakultet angående önskvärdheten af medgifvande åt kvinna att vid universitetet idka studier och aflägga kunskapsprof. Sedan kanslern på grund häraf erhållit nådig tillåtelse att begränsa sitt utlåtande till den del af Riksdagens framställning, som afsåg »rättighet för kvinna till läkarekonstens utöfning», ansåg han i ett underdånigt memorial af den 15 dec. 1869 bestämmelserna i detta hänseende böra bero af vederbörande myndigheters uttalanden i frågan.

Nu följde kungl. brefvet af den 3 juni 1870, i hvilket tills vidare medgafs åt kvinna rättighet att aflägga afgangsexamen vid högre elementarläroverk, att vid universitet aflägga mediko-filosofisk examen och att därefter vid rikets medicinska läroverk idka studier och aflägga examina.

På grund af en enskild kvinnlig studerandes ansökan om rätt att aflägga filosofie kandidatexamen och i sammanhang med att denna beviljades, infordrade Kungl. Maj:t ånyo kanslersämbetets yttrande efter de akademiska konsistoriernas hörande i frågan »huruvida och i sådant fall under hvilka villkor kvinnlig studerande vid rikets universiteter må medgifvas rätt till afläggande af alla examina i den ordning universitetsstatuterna föreskrifva.

Från filosofiska fakulteten i Uppsala inkom följande yttrande: »Då fakulteten med anledning af erhållen remiss har att afgifva yttrande i den ofvan anförda i Kungl. Maj:ts nådiga bref den 28 december sistlidet år till underdånigt utlåtande af kanslersämbetet framställda frågan, tror sig fakulteten på grund af det sammanhang, som äger rum mellan denna nu till fakulteten remitterade fråga och den, som, af Riksdagen väckt, var föremål för infordradt utlåtande af den 31 januari 1867, nämligen frågan om rätt för kvinna till anställning i vissa tjänster och befattningar samt förden skull ock till afläggande af de för dylik anställning erforderliga kunskaps-

*) Se längre fram Uppsala fil. fakultets utlåtande.

prof, böra erinra om sin då uttalade, med Riksdagens underdåniga skrifvelse i ämnet fullt öfverensstämmande åsikt, att rätt till afläggande af visst kunskapsprof endast såvida och med det villkor borde tillerkännas kvinna, som henne ock tillerkändes rätt till de förmåner, som med samma prof, aflagdt af manlig studerande, enligt gällande lagar och författningar följde, då enligt fakultetens i samma utlåtande yttrande mening i annat fall å ena sidan den lämnade rättigheten till examen vore ändamålslös och onödig den kostnad, dess anställande kunde förorsaka det allmänna, å den andra medgifvandet af samma rätt skulle innebära eller få utseende innebära, det staten liksom lockade kvinna in i en verksamhet, som icke kunde bereda henne verkligt gagn och för henne öppnade utsikt till en fortkomst, som hon icke kunde ernå. Denna åsikt likasom de för densamma anförda skäl anser fakulteten fortfarande vara giltiga.»*

Ehuru kanslersämbetet ansåg ett allmänt gällande medgifvande af ofvannämnda examensrätt för kvinna ej vara af behovet påkalladt, berättigades emellertid kvinnlig studerande genom kungligt bref af den 7 nov. 1873 att enligt universitetsstatuterna aflägga examina inför filosofisk fakultet.

Fastän man måste förutsätta, att de af filosofiska fakulteten framställda betänkligheterna mot att låta kvinnor idka studier och förskaffa sig kompetens utan att samtidigt erhålla rätt att skörda frukterna af deras sålunda offrade tid och penningar vid detta kungabrefs affattande tagits under ompröfning, innehåller dock nämnda kungabref intet afgörande uttalande i frågan. Orsaken härtill torde väl böra sökas däruti, att åtskilliga år antagits komma att förflyta, innan antalet kvinnor hunnit blifva så stort, att en tolkning af lagen till deras förmån vore af behovet påkallad.

Såväl af den omständigheten, att kvinnliga filosofie doktorer och kandidater under en följd af år allt sedan 1875 tills dato fått genomgå det för erhållande af ordinarie lärarebefattning enligt kungl. förordningen af den 16 juni 1875 stadgade profäret, som ock däraf att tvenne filosofie kandidater under sammanlagdt 19 års tid, från år 1877 ej blott tillåtits att som extra ordinarie lärare vid allmänt läroverk tjänstgöra, utan äfven af Eders Kungl. Maj:t i nåder erhållit rättighet att söka och innehafva adjunks- och kollegabefattningar vid rikets allmänna läroverk — den första af dessa filosofie kandidater erhöi, innan hon genomgått profäret och utan föregående tjänstgöring denna rättighet under förutsättning, att hon uppfyllde alla för dylik tjänst stadgade villkor — synes vara ådagalagdt, att

* Ej kursiveradt i originalet.

Eders Kungl. Maj:t numera i princip uttalat sig för kvinnors anställning vid de allmänna läroverken.

Redan nu har ett betydligt antal kvinnor (6 filosofie doktorer, 5 filosofie licentiater, 80 filosofie kandidater och omkring 50 filosofie studerande) begagnat sig af dem medgifna studie- och examensrättigheter. Att jämförelsevis få af dem, som aflagt för erhållande af lärarebeställning vid rikets allmänna läroverk föreskrifna kunskapsprof, äfven genomgått den därför stadgade profårskursen, torde bero på tvekan att underkasta sig den med profåret förenade ekonomiska uppoffringen i betraktande af den ringa utsikt till anställning, som under nuvarande ovissa förhållanden gifves.

På grund af den i Rikets Ständers skrifvelse af 1866 framhållna önskvärdheten af kvinnors anställning vid läroverk för ynglingar och den af filosofiska fakulteten i Uppsala 1867 påvisade och 1873 ytterligare framhåfda synpunkten, att kvinna endast så vida och på det villkor borde tillåtas aflägga universitetsexamina som hon fick rätt till däraf följande förmåner, samt då nu gällande skolstadga, om den också icke innehåller ett tydligt angifvande af kvinnlig lärares likställighet med manliga vid de allmänna läroverken under förutsättning af lika kompetensprof, dock tillåtit tolkning i denna riktning, är det naturligt, att vi fästat stora förhoppningar vid, att det betänkande, som afgafs den 8 december 1902 af den för utredning af vissa frågor rörande de allmänna läroverken tillsatta kommittén, skulle tagit hänsyn till de akademiskt bildade kvinnorna, hvilka med rätta torde kunna göra anspråk på att inom ifrågavarande läroverk erhålla den likställighet med mannen i afseende på befordran till lönande platser, som redan i 30 år gällt beträffande kunskapsprofs afläggande. Långt ifrån att tillmötesgå de förväntningar vi af dessa skäl vågat hysa, har detta kommittébetänkande hos oss väckt de allvarligaste bekymmer, att vår framtid och våra tillgångar blifvit förgäfvades offrade, en omständighet, som väl ej kan verka annat än skadligt för staten i dess helhet. I det förslag till ändring af läroverksstadgan, som kommittébetänkandet innehåller, saknas nämligen alltjämt den uttryckliga lagtolkning till förmån för de kvinnor, hvilka fullgjort kompetensvillkoren för adjunkts- och lektorsbefattningar vid de allmänna läroverken, som vi med hänsyn till frågans historiska utveckling ansett oss äga goda skäl att vänta.

Af samma kommitté föreslås en ny art af statsläroverk, i hvilka kvinnliga element inrymmas såväl bland elever som lärare, nämligen samskolorna.

Första villkoret för att dessa skola blifva »samskolor i egentlig mening, ej endast gosskolor, till hvilka tillträde lämnas äfven åt flickor», anser

kommittén vara att »de förses med såväl manliga som kvinnliga lärare helst till lika antal». I fråga om kurser, afgangsexamina och elevernas förberedande till gymnasierna synes meningen vara, att dessa läroverk skola likställas med statens öfriga realskolor, hvaraf väl med nödvändighet borde följa, att samskolornas lärarekår i alla afseenden likställdes med öfriga realskolors.

Från denna likställighetsidé uppvisar kommittébetänkandet stora afvikelser. Visserligen betonar kommittén sid. 441, att manliga lärare för samskolor böra utses med mycken omsorg och därför i fråga om förmåner ingalunda tillbakasettas för lärare vid öfriga statsläroverk, »ty det ligger i sakens natur och erfarna personers utsagor bekräfta, att samskolans lyckliga verksamhet i väsentlig mån beror däraf, att den får och alltid kan påräkna särskildt för denna verksamhet lämpliga lärare». Och vidare yttras sid. 443: »Samskolans lärare och lärarinnor med tjänstebefattningar motsvarande dem, som förekomma vid de öfriga läroverken, böra tillsättas af samma myndigheter och på samma sätt som andra statsläroverkens lärare. Att härutinnan ställa dem i någon undantagsställning skulle leda till ogynnsamma följder för samskolorna. Klart är att de manlige samskolelärarne såväl i fråga om kompetens och tjänstgöringsskyldighet, som i fråga om aflöning, tjänsteårsberäkning och pensionsrätt måste vara likställda med lärarne vid öfriga realskolor».

Men när det gäller kompetensfordringar och aflöningsförhållanden för kvinnliga lärare vid samskolor, finner man att kommittén ej drar i betänkande att gifva dem en underordnad ställning, som synes fullkomligt strida mot samskolans idé och därför torde komma att medföra skada för denna skolforms framtid i vårt land. Kommittén säger sid. 644: »För behörighet att erhålla ordinarie plats såsom lärarinna har kommittén ansett godkändt afgangsbetyg från den treåriga kursen vid högre lärarinneseminariet i Stockholm böra vara det normala examensvillkoret — — — — —. Villkoret af de två förberedande tjänstgöringsåren är emellertid i detta fall så mycket mera befogadt, som de från lärarinneseminariet utgångna, om de också där icke saknat handledning och öfning i undervisningsverksamhet, dock ej efteråt genomgått något profår.

Ehuru således, som sagdt, samskolornas lärarinnor väl enligt regeln komma att utgå från högre lärarinneseminariet, anser dock kommittén kompetens till dylika befattningar äfven böra tillkomma kvinnor, hvilka aflagt sådana akademiska examina, som för män medföra adjunks- och lektorskompetens. Då emellertid studierna vid universitetet ej, såsom vid lärarinneseminariet, äro förenade med öfning i lärarekallets utöfning, har det syntts befogadt, att sådan sökande till samskolelärarinneplats bör vara

underkastad samma fordringar med afseende på profår och tjänstgöring som manliga sökande till adjunks- och lektorsbefattningar.»

De akademiskt bildade kvinnorna måste alltså ha adjunks- och lektorskompetens för att få rätt att i statens föreslagna samskolor täfja om platser med Högre lärarinneseminiariets från tredje afdelningen godkända elever. Och de platser, som på detta sätt göras tillgängliga för akademiskt bildade kvinnor, äro i fråga om löner, tjänsteårsberäkning, lönegrader och pensionsförhållanden betydligt sämre än mäns med samma kompetens, ehuru omkostnaderna vid kvinnornas uppfostran till följd af höga skolfgifter och dyrbara kurser för studentexamen vida öfverstiga de utgifter, som af män kräfvast för samma utbildning. Huru ogynnsamma för kvinnorna löneförhållandena äro torde framgå af nedanstående tabell:

	Aflöning i lönegraden				Däraf tjänstgöringspengar	Ar mellan lönegraderna
	I	II	III	IV		
Rektor *	4,500	5,000	—	—	1,800	10
Adjunkt	3,000	3,500	4,000	4,500	1,500	5
E. o. lärare med fullständig kompetens	2,000	—	—	—	—	—
E. o. lärare med ofullständig kompetens	1,800	—	—	—	—	—
Första lärarinna	2,000	2,500	—	—	800	5
Ordinarie lärarinna	1,500	2,000	—	—	600	5
E. o. lärarinna med fullständig kompetens	1,200	—	—	—	—	—
E. o. lärarinna med ofullständig kompetens	1,000	—	—	—	—	—
Slöjdlärarinna vid samskola: à tim-arfvode	1: 50	—	—	—	—	—

Med hänsyn till hvad ofvan anförts om samskolans idé och villkoren för dess framgång äfvensom till den likformighet inom statens läroverk, som plägar anses med statens värdighet öfverensstämmande samt till rättvisan uti att samma kompetens medför samma förmåner, anse vi, att af den kvinnliga läraren bör fordras lika stor duglighet och skicklighet som af den manlige samt att den kvinnliga läraren bör tillförsäkras lika stort

* Till lönebelopp för rektorn kommer bostadsförmån eller motsvarande hyresersättning.

anseende och inflytande inom lärarekollegiet, inför eleverna och i samhället som den manlige. Detta sker endast därigenom, att hon i allt: tjänstgöring på skolans alla stadier, ansvar i fråga om lärjungarnes sedliga vård och andra skyldigheter och förmåner likställas med den manlige läraren. I stället för det af kommittén föreslagna »normala examensvillkoret» för lärarinna vid statens samskola torde därför kompetensfordringarna på kvinnlig lärare böra höjas, så att inga andra sådana anställas än de, som kunna förete samma teoretiska och praktiska kompetens som den manlige läraren, hvarvid dock framstående lärarinnor, som på annat sätt än genom akademisk examen och profår vunnit sin kompetens, kunde genom dispens med dessa fullt likställas såväl med afseende å skyldigheter som rättigheter.

Kommitténs hufvudskäl för skillnaden i fråga om manliga och kvinnliga lärares löner, »önskvärdheten af att lärarens lön sätter honom i tillfälle att ingå äktenskap och underhålla familj», torde ej vara tillräckligt vägande, då ingen motsvarande skillnad göres mellan gifta och ogifta lärare. Och då kommittén visserligen vägrar gift kvinna rätt att inneha ämneslärarinneplats i dessa skolor — »däremot har kommittén icke ansett vara behöfligt att äfven hvad öfningslärarinnor beträffar föreslå ett liknande villkor» — men ej vill beröfva kvinna, som varit, men ej längre är gift, möjligheten att erhålla sådan plats, utan att likväl för henne ifrågasätta högre löneförmåner, oaktadt hon måste ensam draga försorg om familj, innebär detta egendomliga motsägelser. I detta sammanhang bedja vi få instämma uti ett yttrande af en af kommitténs egna medlemmar, sid. 792: »Det generella förbudet för lärarinna att vara gift synes mig mycket olämpligt, enär en gift lärarinna, som af sina familjeförhållanden är oförhindrad att ägna sig åt skolans tjänst, bör under i öfrigt lika förutsättningar vara bättre än en ogift.»

I förslaget till bestämmelser rörande styrelse för samskola synes för liten hänsyn vara tagen till det kvinnliga elementet bland lärarekrafterna, eleverna och målsmännen. Den kvinnliga lärare, som har sig anförtrodt »första lärarinnans» särskilda åligganden, borde af rent praktiska skäl hafva säte och stämma i samskolestyrelsen, och då det torde vara de flesta lärares erfarenhet, att äfven i goss-skola de kvinnliga målsmännen oftast föra lärjungarnes talan inför dem, vore väl ej orimligt, att i ofvannämnda styrelse de kvinnliga målsmännen företräddes.

Med anledning af hvad sålunda blifvit anfördt, våga vi i underdånighet hemställa, att vid kommittébetänkandets pröfning inför Eders Kungliga Majestät följande af oss framställda ändringsförslag måtte vinna nådigt afseende.

- 1:o) att sådan tolkning af skollagen fastställes, hvarigenom akademiskt bildade kvinnors rätt erkännes att på samma villkor som män blifva vid de allmänna läroverken anställda och befordrade till ordinarie tjänst;
- 2:o a) att vid de föreslagna samskolorna likställighet mellan lärare och lärarinnor med afseende å såväl kompetens, tjänstgöringstid och tjänstgöringsstadier som i fråga om aflöning, tjänstårsberäkning, lönegrader och pensionsrätt i stadgarne få sitt tydliga uttryck;
- b) att § 66 i »Förslag till Ändringar i Stadgan» utgår samt att i följd däraf ordalydelsen i § 55, 2 a i samma stadga ändras;
- c) att den kvinnliga lärare, som har sig anförtrodt »första lärarinnans» särskilda åligganden, tillsättes redan vid 1:sta samskoleklassens bildande, att hon bör vara själfskrifven ledamot af samskolans lokalstyrelse och att en af de båda af vederbörande kommunalstyrelse eller landsting utsedda styrelseledamöterna skall vara kvinna.

Stockholm den 29 maj 1903.

Underdånigst

Anna Ahlström,

Fil. Doktor. Föreståndarinna vid Nya
Elementarskolan för Flickor.

Agnes Henckel,

Fil. Kand. Föreståndarinna vid Wallinska
Skolan.
Stockholm.

Alice Thunberg,

Fil. Kand.
Uppsala.

Gulli Petrini,

född Rossander.
Fil. Doktor.
Växjö.

Signe Agrell,

Fil. Kand.
Gäfle.

Lina Rydberg,

Fil. Kand.
Gäfle.

Alexandra Skoglund,

Fil. Lic.

Sigrid Björklund,

Fil. Kand., Lärarinna vid Stockholms
Nya Samskola.

Helga Carlgren,

Född Linder.
Fil. Kand.
Stockholm.

Hulda Åström,

Fil. Kand.
Sundsvall.

Annalisa Florén,

Fil. Stud., Västg. nat.
Uppsala.

Anna Åkerberg,

Fil. Kand.
Sollefteå.

Ester Österberg,
Fil. Kand.
Falun.

Anna Grönfeldt,
Fil. Kand.
Östersund.

Naïma Sahlbom,
Fil. Kand.
Helsingfors.

Signe Sturzen-Becker,
Fil. Kand., Amanuens vid Stockholms
Högskola.

A. Årnäck-Christie-Linde,
Fil. Kand.
Stockholm.

Sigrid Leijonhufvud,
Fil. Kand.
Stockholm.

Elsa Schüek,
Fil. Kand.
Stockholms nat., Uppsala.

Laura Schüek,
Fil. Stud.
Stockholms nat., Uppsala.

Maj Lagerheim,
Fil. Kand.
Västmanlands-Dala nat., Uppsala.

Signe Uddenberg,
Fil. Stud.
Stockholms nat., Uppsala.

Ellen Lindhult,
Fil. Kand.
Göteborgs nat., Uppsala.

Eva v. Bahr,
Fil. Stud.
Stockholms nat., Uppsala.

Jenny Selling,
Fil. Stud.
Norrlands nat., Uppsala.

Elisabeth Peterson,
Fil. Kand.
Norra Degerfors.

Tyra Engdahl,
Fil. Stud.
Hjo.

Anna Björkman,
Fil. Kand.
Stockholm.

Astrid von Euler,
född Cleve,
Fil. Doktor.
Stockholm.

Anna Brita Bergstrand,
Fil. Kand., Lärarinna vid Stockholms
Nya Samskola.

Lisa Klingbom,
Fil. Kand., Lärarinna vid Östermalms
högre läroanstalt för flickor.

Ingeborg Wikander,
Fil. Stud.
Sörmlands-Nerikes nat.

Anna Carlsson,
Fil. Stud.
Norrlands nat., Uppsala.

Lisa Odéen,
Fil. Stud.
Smålands nat., Uppsala.

Ragnhild Modin,
Fil. Stud.
Norrlands nat., Uppsala.

Naemi Arnman,
Fil. Stud.
Östgöta nat., Uppsala.

Gerda Östberg,
Fil. Lic.
Stockholms nat., Uppsala.

Signe Trygger,
född Söderström.
Fil. Kand.
Uppsala.

- Charlotta Hamberg*,
Fil. Stud.
Värmlands nat., Uppsala.
- Axianne Thorstenson*,
Fil. Stud.
Värmlands nat., Uppsala.
- Dagny Thorvall*,
Fil. Stud.
Sörml.-Nerikes nat., Uppsala.
- Stina Wittrock*,
Fil. Kand.
Stockholm.
- Eva Braun*,
Fil. Kand.
Stockholms nat., Uppsala.
- Anna C. Paues*,
Fil. Doktor.
Uppsala.
- Ingegerd Bergh*,
Fil. Kand.
Uppsala.
- Aina Ström*,
Fil. Stud.
Smålands nat., Uppsala.
- Elisabeth Skarin*,
Fil. Kand.
Uppsala.
- Ingrid Warburg*,
Fil. Kand.
Lärrinna vid Stockholms Nya Samskola.
- Maria Ronge*,
Fil. Kand.
Stockholm.
- Ester Carlberg*,
Fil. Stud.
Göteborg.
- Dita Invenius*,
Fil. Kand.
Göteborg.
- Signhild Bohlin*,
Fil. Stud.
Sörmlands-Nerikes nat., Uppsala.
- Thekla Hammar*,
Fil. Kand.
Uppsala.
- Elin Nordin*,
Fil. Kand.
Norrlands nat., Uppsala.
- Elin Henriques*,
Fil. Stud.
Stockholms nat., Uppsala.
- Elna Sidvall*,
Fil. Stud.
Stockholms nat., Uppsala.
- Ingeborg Olson*,
Fil. Stud.
Östgöta nat., Uppsala.
- Elisabeth Krey*,
Fil. Stud.
Östgöta nat., Uppsala.
- Hanna Mellner*,
Fil. Kand.
Lärrinna vid Palmgrenska samskolan,
Stockholm.
- Kerstin Hård af Segerstad*,
Fil. Lic., Redaktionssekreterare i Ord
och Bild.
- Anna Sörensen*,
Fil. Kand.
Göteborg.
- Signe Garling*,
Fil. Stud.
Göteborg.
- Sigrid Braathen*,
Fil. Stud.
Göteborg.
- Gunhild Lalin*,
Fil. Kand.
Göteborg.

Olga Gyllenkrok,
Fil. Stud.
Göteborg.

Ebba Berlin,
Fil. Stud.
Göteborg.

Lydia Wahlström,
Fil. Doktor, Studierektor vid Ählinska
skolans gymnasium.
Stockholm.

Elsa Kock,
Fil. Kand.
Stockholm.

Adèle Philipson,
Fil. Kand., Lärarinna vid Ählinska skolan
och Stockholms Nya Samskola.
Stockholm.

Ingeborg Beijer,
Fil. Kand., Lärarinna vid Detthowska skolan.
Stockholm.

Lilly Lagerheim,
Fil. Stud.

Hilma Borelius,
Fil. Lic., Kalmar.
Lund.

Louise Petréén,
Ld, Fil. Kand.
Lund.

Louise Larsson,
Mlm, Fil. Stud.
Lund.

Torborg Sylvan,
Kr., Fil. Stud.
Lund.

Elin Cederblom,
Fil. Kand., Lärarinna vid Lundshergs
privatskola för gossar.
Lundsberg.

Anna Kullgren,
född Bergman.
Fil. Kand., Lärarinna vid Detthowska
flickskolan.
Stockholm.

Ester Larsén,
Fil. Stud.
Stockholms Högskola.

Elida Anderson,
Fil. Kand., Lärarinna vid Ateneum och
vid Realskolan för flickor.
Stockholm.

Anna Arosén,
Fil. Kand.
Stockholm.

Ingrid Setterlund,
Fil. Stud.
Stockholm.

Gudrun Asp,
Fil. Stud.
Stockholm.

Anna Björling,
Fil. Kand.
Lund.

Siri Lundquist,
Fil. Kand., Mlm.
Malmö.

Elisabeth Ask,
Fil. Lic.
Lund.

Louise af Klercker,
född von Seth.
Fil. Kand.
Lund.

Ebba Franzén,
Ld., Fil. Stud.
Lund.

Selma Colliander,
Fil. Stud., Ld.
Lund.

Lajla Hoppe,
Fil. Stud., Ld.
Lund.

Sophie Landén,
Fil. Stud., Ld.
Lund.

Anna Löndahl,
född Westman.
Fil. Kand.
Lund.

Tyra Lundblad,
Fil. Kand., Ld.
Eslöf.

Asra Smedberg,
Fil. Stud., Mlm.
Lund.

Bil. B.

Till Centralstyrelsen för Sveriges allmänna folkskollärareförening.

Bland de skrivelser, hvilka af senaste kyrkomöte afåtits till Kungl. Maj:t, finnes en, som inom folkskollärarekåren väckt en synnerligen liflig uppmärksamhet. Denna skrifvelse, hvori hemställes, att Kungl. Maj:t måtte gifva folkskollärarinnorna en mera beroende rättslig ställning än de för närvarande äga, har stockholmskretsen funnit vara af så ingripande betydelse för folkskolan och dess lärarekår, att den ansett det däri framlagda förslaget böra komma under allmän behandling inom Sveriges allmänna folkskollärareförening.

Kyrkomötets hemställan innehåller, såsom bekant, att Kungl. Maj:t i nåder måtte utfärda

ett sådant tillägg till gällande folkskolestadga, hvarigenom föreskrives, att i fråga om lärarinna, som trädt i gifte, församlingen eller den myndighet, som det eljest tillkommer att tillsätta lärarinna, må äga att efter inhämtande af vederbörande skolråds och folkskoleinspektörs yttrande besluta att uppsäga henne från tjänsten, då skolans bästa finnes sådant kräfvä.

De skäl, som inom och utom kyrkomötet blifvit för detta förslag andragna, synas kunna sammanfattas under följande hufvudpunkter.

1. Skolstyrelsernas besvär skulle — säger man — genom en dylik bestämmelse komma att minskas.

Skolråden, heter det, äro numera strängt ålagda att lämna de noggrannaste uppgifter å både timmar och dagar af läsåret, då undervisningen i skolan pågått, och detta utgör ett villkor för att statsbidraget skall erhållas. Då någon lärare eller lärarinna icke kan bestrida undervisningen, måste skolstyrelsen därför anskaffa kompetent vikarie. Hvad de gifta lärarinnorna angår är detta särskildt betungande. En gift lärarinna kan nämligen »en gång om året, kanske icke så ofta», under längre eller kortare tid blifva ur stånd att sköta sin tjänst: sådant kan inträffa oupphörligt, gång efter annan. Då nu de gifta lärarinnorna »hota att bli många», måste det ofta blifva kinkigt för skolstyrelserna att hålla undervisningen i gång. I Stockholm och dylika samhällen är det nog lätt att erhålla vikarie, säger man, men i småstäderna och i synnerhet på landsbygden är det »oändligt svårt». Inspektörerna hafva visserligen icke klagat öfver några dåliga verkningar häraf; de kunna tvärtom komma och besiktiga skolan och finna tillståndet godt, men de känna ej de svårigheter, med hvilka skolrådet haft att laborera. Det är därför icke mer än billigt, att då en lärarinna gifter sig, det hänskjutes till kyrkostämman att afgöra, huruvida hon det oaktadt bör vid sin tjänst bibehållas.

Själfvä kärnpunkten i detta resonemang, nämligen påståendet, att gift lärarinna »oupphörligen», »kanske en gång om året, kanske icke så ofta», måste vara från skolan, innebär en löjlig öfverdrift, hvilande på en ren konstruktion. Huru saken i *verkligheten* ter sig, visar statistiken. För hufvudstaden, den kommun som använder de flesta lärarinnor, har en med anledning af kyrkomötets beslut anställd undersökning gifvit följande resultat:

F ö r s a m l i n g .	Ordinarie lärarinnor	Däraf gifta	Summa		Medeltal	
			antal äk- tenskapsår	fall af moderskap	antal äk- tenskapsår	fall af moderskap
Nikolai	17	2	23	3	11,5	1,5
Klara	24	5	63	5	12,6	1
Jakob-Johannis	33	5	36	5	7,2	1
Maria	43	9	82	9	9,1	1
Katarina	55	6	25	2	4,17	0,33
Kungsholmen	33	6	20	8	3,33	1,33
Östermalm	41	7	65	12	9,29	1,71
Adolf Fredrik	51	9	73	10	8,11	1,11
Summa	297	49	387	54	7,9	1,1

Det visar sig således, att hvarje gift lärarinna i medeltal räknadt måste af nu ifrågavarande anledning vara tjänstledig från skolan icke fullt en gång för hvar sjunde år.

Härtill kommer, att de gifta lärarinnorna i förhållande till det hela utgöra ett mycket litet antal. Endast i de största städerna äro de något talrikare. Att det skulle vara »oändligt svårt» att vid dylika tillfällen erhålla duglig vikarie, är fullständigt grundlöst. På folkskollärarynnan är, såsom en af förslaget ifrigaste försvarare äfven framhållit, antalet nytillströmmande synnerligen stort, och litet emellan klagas öfver det rådande öfverflödet på lärarinnor. Sådana tjänstledigheter som de nu ifrågakarande äro ju för öfrigt beräknliga långt i förväg, och skolstyrelserna hafva således här synnerligen god tid för vikaries anskaffande, hvilket vid *sjukdomsfall* däremot ofta ej är fallet. Dessutom är ju praxis den, att lärarinna vid tjänstledighet för moderskaps skull afstår hela sin lön under ledighetstiden, hvadan kommunen har fullt tillräckliga medel för vikariens aflönande, ja, understundom (nämligen i de fall, då lärarinna innehar högre lönegrad) kan af dylik ledighet hafva ekonomisk vinst.

På landsbygden kan lättheten att skaffa vikarie för gift lärarinna visserligen vara något mindre, men här finnas ju ock ytterst få gifta lärarinnor.

2. De ogifta lärarinnorna — framhålles det vidare — skulle genom den föreslagna bestämmelsen få lättare att erhålla anställning än nu är fallet.

Antalet ogifta utexaminerade lärarinnor är, säger man, synnerligen stort, vida större än de för dem tillgängliga platserna, och deras befordran hindras dels af lärarne, dels af de gifta lärarinnorna.

För närvarande veta kyrkostämmorna, att om de välja en lärarinna, så hafva de icke större makt öfver henne än öfver en lärare, då hon nämligen är lika oafsättlig och rätteligen oberoende som han. De hafva därför, menar man, ofta ingen särskild anledning att föredraga lärarinna, utan utnämna i stället en lärare, hvarför ock användningen af folkskollärarynnor i hufvudsak är begränsad till städerna. Helt annat skulle förhållandet blifva, i fall församlingarna finge den af kyrkomötet påyrkade rättigheten; de skulle då hafva långt starkare band på lärarinnan, såväl den gifta som den ännu ogifta. Detta skulle åter hafva till följd, att de i många fall komme att föredraga lärarinna, där de nu föredraga lärare, samt att lärarinnorna finge större utsikt till anställning äfven ute på landsbygden.

De för ogifta lärarinnor tillgängliga platsernas antal skulle — tillägger man vidare — naturligtvis äfven ökas därigenom, att omsättningen inom lärarinnekåren blefve hastigare. Nu, då lärarinnan äfven såsom gift är oafsättlig, måste en del nytexaminerade antingen vänta på anställning eller ock »nöja sig med att kringflacka såsom vikarier». I samma mån som kyrkostämmorna gjorde bruk af sin afsättningsmakt, skulle platser blifva lediga för dessa nytexaminerade lärarinnor, hvilka den nuvarande ordningen håller tillbaka, men som dock — säger man — hafva rätt att få träda i de gifta lärarinnornas ställe.

Denna vädjan till de ännu ogifta lärarinnornas intressen gentemot lärarnes och de gifta lärarinnornas kan vid första påseendet synas tilltalande för dem, hvilka den afser att påverka. Finge församlingarna rätt att afskeda lärarinna, då hon trädde i gifte, så skulle helt visst åtskilliga manliga läraretjänster förvandlas till kvinnliga, och en del gifta lärarinnor (särskildt sådana, som i något afseende visat sig själfständiga) skulle få lämna rum för ogifta. Svårigheten för dessa senare att erhålla plats skulle sålunda möjligen blifva något mindre. Af dessa skenfagra förespeglingar torde dock få lärarinnor låta sig locka. Det är visserligen obestriddigt, att lättheten att vinna anställning måste blifva desto större, ju sämre anställningsvillkor man åtnöjes med, och att lärarinnorna skulle få ännu lättare att konkurrera med lärarne, om lärarinna t. ex. aldrig kunde blifva ordinarie eller om för henne lagligen stadgades en lägre minimilön än för läraren o. s. v. Likaså är gifvet, att omsättningen inom lärarinnekåren skulle blifva ännu raskare, ifall giftermål ovillkorligen medförde tjänstens förlust — detta dock blott under den osannolika förutsättningen, att nämnda kår då likasom nu komme att fortfarande rekryteras äfven af sådana kvinnor, hvilka ej på förhand en gång för alla afsvurit det kall, som hittills under alla tider blifvit utan gensägelse betecknad såsom kvinnans närmaste och egentligaste. Bra korttänkta skola emellertid de lärarinnor vara, som kunna tro sig främja lärarinnekårens verkliga intressen genom att förklara sig nöjda med sämre anställningsvillkor än de hittills gällande, och som äro redo att köpa den möjliga fördelen af en något tidigare anställning mot priset af en osäkrare rättslig ställning. De flesta torde vara ense därom, att den rätta vägen går i en alldeles motsatt riktning, och att lärarinnornas intressen, de ogiftas lika väl som de giftas, i längden tjänas bäst därigenom, att de utan eftergift hålla på sin fulla rättsliga likställighet med läraren.

Talet om de nyutexaminerade lärarinnornas »rätt» att träda i de giftas ställe har befogenhet blott under två förutsättningar: antingen att hufvudsynpunkten sättes i att få lärarinnorna på något vis försörjda (sommiga genom gifte, de öfriga genom anställning i skolans tjänst) eller ock att äktenskapet anses göra en förut kompetent lärarinna inkompetent. Den förra af dessa förutsättningar behöfver icke ens diskuteras; den senare måste först bevisas, innan därpå några yrkanden kunna byggas.

3. Skolan skulle — säger man därför ock — genom den ifrågavarande åtgärden blifva befriad från mindre tjänliga lärarinnor och få dessa utbytta mot mera tjänliga, hvarigenom hela skolarbetet skulle blifva bättre skött.

Sedan lärarinnan gift sig, påstår man, kan hon nämligen icke längre vara för barnen det som hon förut var. Så länge hon var ogift, kunde hon lämna dem »sin ursprungliga moderskärlek» samt helt och hållet uppgå i sina plikter mot dem. Då hon gift sig, får hon förpliktelser äfven mot sin make och sina egna barn. Följden blir, att hon nu måste sköta sina åligganden »med deladt hjärta»; det uppstår en slitning inom henne mellan skolans intressen och hemmets intressen, en kollision mellan hennes gamla och nya plikter. Det ligger i den kvinnliga känslans natur, att »den större andelen» af hennes kärlek måste komma hemmet till godo. För familjens skull bör man t. o. m. hoppas detta. Skolan måste således blifva lidande, det förra innerliga förhållandet till lärjungarna går till stor del förloradt, och skolbarnen blifva af den gifta lärarinnan ofta nog behandlade såsom styfbarn. Det måste under sådana förhållanden blifva en plikt för lärarinnan att göra sitt val mellan äktenskapet eller tjänsten, ty, heter det, »har man mottagit en tjänst, man må vara man eller kvinna, så har man skyldighet att i främsta rummet ägna sina krafter åt denna sin tjänst.»

Felsluten i detta resonemang ligga i öppen dag.

För det första är det naturligtvis alldeles vilseledande att kalla den ännu ogifta lärarinnans känslor för sina lärjungar den »ursprungliga moderskärleken». Sant är, att kvinnans känslor gentemot barn alltid af naturen hafva en viss moderlig karaktär. Det är i själfva verket denna hennes medfödda sinnesriktning, som gör, att lärarinnan äfven såsom ogift är i de allra flesta afseenden långt mera lämpad för små barns handledning än mannen i allmänhet är. Men att kalla denna i hvarje normal kvinna inneboende moderliga känslöstämning för »moderskärlek» är dock ett missbruk af ord, som åtminstone icke lärer kunna missleda någon kvinna. Den är fastmera en förkänsla till den verkliga moderskärleken, en predisposition därför, ett frö, hvarur den sedan kan skjuta upp.

För det andra grundar sig påståendet om att lärarinnans förhållande till sina skolbarn måste genom giftermålet blifva kyligare på en högst ytlig och mekanisk uppfattning af känslolifvet. Man synes nästan föreställa sig, att själen förfogar öfver ett visst begränsadt, noga afmätt kvantum kärlek, som till sin summa ständigt förblir densamma, hvaraf måste följa, att då den fördelas i flera portioner och en portion göres större, så måste de öfriga till gengäld blifva så mycket knappare. Detta är emellertid, såsom hvar och en vet, en alldeles falsk föreställning. I fråga om *läraren* torde det icke falla någon in att påstå, att han blir kärlekslösare mot sina lärjungar därigenom, att han får egna barn. Visserligen måste han i regeln komma att ägna dessa senare en varmare ömhet än han förut kunnat känna och framgent kan känna för några andra; detta är själfklart. I de allra flesta fall torde hans faderskap äfven ganska betydligt

inverka på hans känslor gent emot skolbarnen, men långt ifrån att han mot dessa skulle blifva kallare och hårdare, torde hvarje gift lärare snarare hafva gjort den erfarenheten, att hans egna barn hafva lärt konom att betrakta sina skolbarn med en förstående sympati och ett faderligt öfverseende, hvaraf han förut ej i lika hög grad var mäktig. Och om nu detta är fallet med mannen, så måste det i ännu högre grad gälla om kvinnan, för hvilken förhållandet till barnen obestriddigen är ett ännu mera centralt lifsintresse. Intet kan därför vara orimligare än det inom kyrkomötet hörda påståendet, att en lärarinna, innan hon genom personlig erfarenhet vet, hvad det vill säga att vara moder, skulle kunna öfva en innerligare omsorg om barnen, än hon kan, sedan hon själf blifvit moder. Tvärtom måste man säga, att ju kärleksfullare moder en lärarinna är, ju mera kompetent är hon ock under för öfrigt lika omständigheter att vara handledarinna för andras barn. Allt detta naturligtvis under förutsättning, att lärarinnan i fråga verkligen är mottaglig för den djupare och allsidigare lifserfarenhet, som ett rätt äktenskap kan gifva. Är hon åter sådan, att giftermålet icke utvecklar henne, utan blott gifver en ny riktning åt hennes små känslor och trånga tankar, då kan det icke heller göra henne inkompetent för skolverksamheten, ty då har hon redan förut varit detta.

Genom erkännandet af dessa obestriddiga sanningar har man tydligen ingalunda gjort sig skyldig till något underskattande af den ogifta kvinnans värde såsom lärarinna. Lärarinedugligheten beror på en mångfald af moraliska och intellektuella egenskaper, hvilka naturligtvis ofta kunna vara till finnandes i högre grad hos en ogift lärarinna än hos en gift, och i så fall kan det företräde, den senare bör äga däruti, att hon är moder, mycket väl uppvägas, ja vida öfvervägas af den förras öfverlägsenhet uti andra väsentliga afseenden: en rikare begåfning, en ungdomligare hänförelse e. d. Det enda, som med det anförda blifvit sagdt, är, att om en kvinna för öfrigt är duglig såsom lärarinna, så kan ett rätt äktenskap ingalunda minska denna hennes duglighet, utan måste tvärtom lägga ett större eller mindre plus till densamma.

Med rätta har dessutom blifvit framhållet, att lärarinnekåren genom de gifta lärarinnornas afskedande skulle förlora äfven en god del rent pedagogisk och metodisk erfarenhet. Flera lärarinnor skulle komma att tillbringa endast ett färre antal år i skolans tjänst, och detta just de år, då lärarinneerfarenheten ännu är ringa. Då de blifvit mera mogna och dugliga som lärarinnor, skulle de — såvida de ville följa sitt hjärtas böjelse — tvingas att afgå och lämna plats åt nybörjare på undervisningens fält. Antalet erfarna lärarinnor skulle sålunda minskas, antalet oerfarna ökas, hvilket uppenbarligen ej kunde lända skolarbetet till gagn.

Om möjligt ännu ogynnsammare följer skulle den föreslagna förändringen emellertid för framtiden komma att få genom sin inverkan på lärarinnekårens rekrytering och däraf beroende sammansättning. Som det nu är kan en ung kvinna, som känner fallenhet för uppfostrarekallet, utan betänklighet följa denna sin fallenhet. Hon uppgifver eller minskar ej därmed hoppet om ett eget hem. Möjligheten att grunda ett sådant bör tvärtom härigenom blifva större. Folkskollärarinnorna utgå vanligen från de obemedlade klasserna och kunna ingalunda på sina löner samla förmögenhet, helst de genast vid tillträdet till sin plats ofta måste hjälpa sin merendels fattiga släkt samt betala studieskulder. De nutida sociala förhållandena göra, att mannen vid giftermål oftast måste förutsätta af den han begär till sin hustru antingen kapital eller inkomst af arbete. Som en lärarinna ej äger det förra, måste hon äga det senare. Detta kan hon ock, så länge hon, såsom nu är fallet, har laglig rätt att behålla det tillfälle till arbetsförtjänst, hon genom sin duglighet förvärfvat och ej genom någon pliktförsummelse gjort sig ovärdig.

Helt andra förhållanden skulle komma att inträda, ifall kyrkomötets förslag blefve upphöjdt till lag. Valet mellan giftermål eller celibat skulle då icke kunna uppskjutas till det tillfälle, då det framställer sig själf. Till en väsentlig del måste afgörandet härutinnan då ske redan vid inträdet å lärarinnebanan. Denna blefve stämplad såsom en lefnadsbana hufvudsakligen för ogifta, enär endast sådana skulle äga att oberoende af gunst och nåd ägna sig däråt. Hvarje kvinna, som ej på förhand ville definitivt afstå från alla utsikter att blifva husmoder, måste genom att ägna sig åt folkskolans tjänst riskera att i och med detsamma, som dessa utsikter förverkligades, utan egen förskyllan se sig beröfvad de förmåner, hon genom långvariga och för henne kostbara studier samt genom träget och samvetsgrant arbete lyckats nå, eller ock att för deras bibehållande nödgas underkasta sig (och därmed äfven sin familj) ett förödmjukande beroende af förmäns godtycke. Hvilken förlamande inverkan detta beroende och den därmed förenade osäkerheten måste komma att utöfva på hennes uppfostrande verksamhet, inser hvar och en, som besinnar, af hvilken andlig och rent personlig art denna verksamhet är, och i hvilken väsentlig grad den på grund häraf skiljer sig från de flesta andra sysselsättningar.

Få torde kunna neka, att böjelsen att bilda eget hem ligger i kvinnans natur, icke minst i deras, hvilka känna fallenhet för lärarinnekallet. Tydligt är då, att de kvinnor, hos hvilka denna böjelse är djupast, skulle efter den föreslagna förändringen komma att hysa de starkaste betänkligheter att inträda på lärarinnebanan, oaktadt just de af samma orsak måste

anses företrädesvis passande för barnauppfostran. Kvinnor af detta skaplynne komme således icke längre i samma grad som hittills att känna sig dragna till folkskolan, utan tvärtom afskräckta därifrån. I stället skulle lärarinnebanan lämnas så mycket mera odeladt åt sådana, för hvilka ställningen såsom maka och moder antingen icke innebär något lockande eller som af annan anledning redan från början hafva klart för sig, att de aldrig skola träda i äktenskap, eller som åtminstone äro fast beslutna att icke mottaga något giftermålsanbud, så vida det ej tillförsäkrar dem full försörjning, utan att de själfva behöfva genom sitt arbete bidraga till anskaffandet af de medel, hvilka för hemmets uppehållande äro af nöden. Lärarinnekåren skulle följaktligen dädanefter hufvudsakligen komma att bestå af sådana kvinnor, hos hvilka de moderliga instinkterna antingen af naturen äro svagt utvecklade eller ock med afsikt blifvit undertryckta, och hvilka därför så godt som afsvurit äktenskapet. Den skulle blifva förvandlad till ett slags sluten nunneorden, väsentligen likartad med de sällskap af s. k. lärosystrar, åt hvilka inom åtskilliga katolska land undervisningen af folkets barn länge varit anförtrodd.

För de flesta tänkande skolvänner torde det emellertid vara klart, att en dylik förändring i lärarinnekårens nuvarande sammansättning ingalunda kan anses önskvärd. Skolan bör så vidt som möjligt likna ett godt och sundt hem. Dess lärare och lärarinnor böra icke bilda en kast, afskild från det öfriga folket och kännetecknad genom väsentligen andra lifsförhållanden. I samma mån de göra detta, i samma mån måste de ock blifva främmande för lifvet utanför skolans väggar och oförmögna att förbereda sina lärjungar för detta — främmande därjämte äfven för föräldrarnas känslor och önskningsar samt oförmögna att främja det samförstånd och samarbete mellan hem och skola, hvaraf den senares framtid beror. Då föräldrarna anförtro sina barn åt skolan, kunna de hafva det billiga krafvet, att lärare och lärarinnor åtminstone i någon mån skola känna sig i faders och moders ställe. Att inom kåren finnas lärarinnor med moderlig sinnesriktning måste således ligga i föräldrarnas välförstådda intresse. Här af inses, huru absolut missvisande det varit, då man låtit påskina, att kyrkomötet genom sitt yrkande gjort sig till tolk för lärjungarnas målsmän, att det talat å hemmens vägnar och att det — som det så vackert heter — icke gjort något annat och mera än sökt få den grundsatsen häfdad, att tjänstemännen äro till för allmänhetens skull och icke allmänheten för tjänstemännens skull. För hvar och en, som förmår se saken ur en mindre ytlig synpunkt, måste det tvärtom vara påtagligt, att tänkande föräldrar ingalunda kunna önska en sådan karaktärsförändring af den nuvarande lärarinnekåren, som den föreslagna åtgärden medelbarligen skulle draga med sig.

4. De kvinnliga arbetarna på folkskolans fält — säger man vidare — skulle genom den föreslagna bestämmelsen blifva rättsligen likställda med de kvinnliga arbetarna på åtskilliga andra områden t. ex. vid seminarierna, vid telegrafverket och postverket, inom den enskilda affärsverksamheten o. s. v.

Man kan — utbrister i fråga härom en af kyrkomötesbeslutets ifrigaste försvarare — i all rimlighets namn fråga, hvarför folkskollärarinnorna skola åtnjuta privilegier, som deras medsystrar på så många andra områden icke hafva, och som det aldrig fallit dessa in att ens ifrågasätta. Hvad kyrkomötet begär är blott tillfälle för kyrkostämmorna att begagna en rättighet, som oemotsagdt tillämpas inom andra områden för kvinnlig verksamhet. I seminariestadgan föreskrifves, att då kvinnlig seminarieadjunkt träder i gifte, det må ankomma på konsistoriets bepröfvande, om hon må bibehållas vid tjänsten, och att konsistorium äfven sedermera äger uppsäga henne därifrån, då läroverkets bästa finnes sådant kräfa. Så är ock — fortsätter man — »inom åtminstone ett af statens verk, där ganska många kvinnor användas, den föreskriften utan vidare gifven, att giftermålet medför tjänstens förlust, nämligen i telegrafverket. — — I banker och på en mängd enskilda affärskontor medför också vanligtvis för där anställda kvinnor giftermål risken af afsked». Och hvilketdera — frågar man — kostar dock mera: att utbilda sig till folkskollärarinna eller till telegrafist, af hvilken senare man fordrar närmast samma teoretiska förkunskaper som af en student och dessutom både mödosamma och dyra praktiska kurser? Tror man, att det går utan förkunskaper och vanligtvis äfven kännedom af ett par lefvande språk att få plats i en bank eller på någon af de viktigare posterna på ett större kontor? Likväl måste kvinnliga telegrafister utan all nåd och barmhärtighet afträda sin tjänst, om de gifta sig, och kvinnliga bank- och affärsbiträden åtminstone riskera tjänstens förlust.»

Nu anförda försvar för kyrkomötets yrkande hvilat på en hel del oriktigheter, ofullständigheter och förbiseenden. Enligt inhämtade underrettelser vara de »modosamma och dyra praktiska kurserna» för telegrafister summa — 3 månader. Hvad kompetensfordringarna beträffar må erinras, att för folkskolläarinneexamen fordras 4 års studier efter fyllda 17 år, samt att den kvinna, som aflagt studentexamen eller genomgått högre flickskola, ingalunda därmed är kompetent såsom folkskolläarinna, utan måste för ändamålet bevista seminarium, i förra fallet minst 1 år, i det senare 2—3 år. Att kvinnlig telegrafist, som ingår giftermål, »måste utan all nåd och barmhärtighet afträda sin tjänst» är sant endast i de fall, då giftermål ingås med icke telegrafman. Gifter hon sig inom verket, får hon däremot stanna kvar, hvilket visar, att kvinnlig telegrafist ingalunda genom äktenskapet anses blifva mindre duglig för sin tjänst. Jämförelsen med de i enskilda affärer anställda kvinnorna är fullständigt malplacerad, ty på detta område är ju hela personalen, den manliga såväl som den kvinnliga, afsättlig. Antagligen har det dock aldrig varit kyrkomötets mening att vilja hafva den inom affärsvärlden gällande afsättningsprincipen tillämpad på den offentliga tjänstemannaklassen, ty i fall konsekvens skulle iakttagas, komme den då att drabba äfven de ecklesiastika tjänstemännen.

Det har inom kyrkomötet blifvit sagdt, att tjänstgöringen inom telegraf och post skulle vara mera förenlig med det husmoderliga kallet än tjänstgöringen inom folkskolan. Detta är dock alldeles oriktigt. Skolverksamheten är i själfva verket den enda, som till sitt väsende är likartad med verksamheten i hemmet. Moderns hufvuduppgift är att vara uppfostrarinna, lärarinnans likaså; båda betinga i grunden samma egenskaper och samma utbildning, och hvad som gör en kvinna lämpligare i ena afseendet gör henne i regeln äfven lämpligare i det andra.

Äfven den starkt betonade jämförelsen med de kvinnliga seminarieadjunkterna är mycket litet bevisande. Dels kan det med skäl sättas i fråga, huruvida det ej skulle vara minst lika förmånligt för de unga flickor, hvilka genomgå seminarierna, att till sin handlärarinna och moderliga förtrogna hafva en gift kvinna som en ogift, dels hafva de kvinnliga seminarieadjunkterna till lärjungar icke barn utan vuxna, dels är tillgången på fullt kompetenta vikarier för dem ojämförligt mycket mindre. Såväl i dessa som i åtskilliga andra afseenden äro förhållandena så olika, att hvad som möjligen kan hafva något skäl för sig på det ena området, alldeles icke behöfver vara lämpligt, än mindre nödvändigt på det andra.

5. Den föreslagna afsättningsmakten skulle — säger man slutligen — komma till användning endast i sådana fall, där det vore alldeles nödvändigt.

Ingen lärarinna, yttrade en talare vid kyrkomötet, skulle kunna afskedas blott på grund af det faktum, att hon trädt i gifte. Afskedandet skulle få ske endast då skolans bästa finnes sådant kräfva. Den afgörande rätten att pröfva, när detta verkligen vore förhållandet, skulle visserligen läggas i kyrkostämmans hand (en framställd förmodan, att den skulle tillkomma »den skolan närmast öfvervakande myndigheten» d. ä. skolrådet, grundar sig nämligen på en felaktig läsning), men för att kyrkostämmans beslut måtte blifva väl öfvervägdt, skulle det få fattas först efter inhämtande af yttrande från vederbörande skolstyrelse och folkskoleinspektör. Den af kyrkostämman afskedade lärarinnan skulle dessutom hafva rätt att öfver afskedandet sig besvära, först hos domkapitlet, sedan hos Kungl. Maj:t.

De sålunda förespeglade garantierna mot maktmissbruk visa sig emellertid vid närmare granskning synnerligen svaga. Såsom vid kyrkomötet framhölls af kyrkoherden Staaft, kunde det lätteligen hända, att några illasinnade församlingsmedlemmar, hvilka blifvit missnöjda med att lärarinnan varit allvarlig mot deras barn, skulle af kitslighet söka att på kyrkostämman få henne skild från skolan. Huru en kyrkostämman är sammansatt, beror ofta nog på en ren tillfällighet eller på den agitation, som en eller annan inflytelserik församlingsledamot kan hafva utvecklat. Inom skolrådet, som är den myndighet, hvarunder lärarinnan omedelbart tjänar, kunna,

såsom inspektör Lyttkens inom kyrkomötet mycket riktigt påpekade, personliga inflytelser lätt göra sig gällande. Hvad folkskoleinspektören angår, så innehar han, såsom bekant är, ingalunda den oberoende ställning, att han kan anses fullt själfständig gent emot de påtryckningar, för hvilka han helt säkert komme att blifva utsatt. Hvad personliga påtryckningar vid dylika tillfällen hafva att betyda, därpå gifvas många exempel.

Den garanti, som skulle ligga i lärarinnas klagorätt, är uppenbarligen äfven af en mycket tvifvelaktig art. Oafsedt det motbudande i att föra process med sina öfverordnade och oafsedt de kostnader och besvär, som med allt processande äro förbundna, så kräfvades vid klagomål alltid en viss lagbestämmelse, på hvilken den klagande kan grunda sina rättsanspråk. Enligt kyrkomötets förslag skulle kyrkostämman äga afskeda gift lärarinna, »då skolans bästa finnes sådant kräfva», ett uttryck så sväfvande, att det lämnar öppet rum för den mest vidsträckt godtycklighet. Nu kan man visserligen mena, att kyrkostämman ej kan finna skolans bästa kräfva lärarinnans afskedande, så vida hon ej befinnes oskicklig till eller försumlig i förrättandet af sin tjänst. Men i så fall skulle den af kyrkomötet påyrkade bestämmelsen vara fullständigt *obehöflig*. Ty för sådana fall har man till sitt förfogande § 32 i folkskolestadgan, hvilken som bekant har följande stränga lydelse: »Skulle någon folkskollärare befinnas oskicklig till eller försumlig i förrättandet af sin tjänst — — må skolrådet äga att, efter föregången, i skolrådets protokoll intagen men fruktlös befunnen varning, skilja honom ifrån befattningen såsom skollärare och den därmed följande aflöningen.» Det har visserligen från ett håll blifvit påstådt, att nu anförda paragraf skulle afse endast »uppsåtliga» försummelse, men detta är, såsom hvar och en lätt finner, en tolkning, som är gripen alldeles ur luften.

Nej, förhållandet är nog det, att kyrkomötets flertal velat bereda kyrkostämmorna möjlighet att afskeda äfven sådana lärarinnor, som *icke* befunnits oskickliga till eller försumliga i förrättandet af sin tjänst, och att det därför begagnat det mångtydiga uttrycket: »då skolans bästa finnes» (d. ä. af kyrkostämmans fyrkinnehafvare anses) »sådant kräfva». Men i så fall är det svårt att se, hvad lärarinnans besvär rätt är annat än ett spegelfakteri. Den gifta lärarinnan är då helt enkelt prisgifven åt godtycket.

De, som närmast skulle drabbas af detta godtycke, äro ingalunda de *nu* gifta lärarinnorna. Den rättsliga ställning dessa en gång förvärfvat, den bibehålla de för lifstiden, ty äfven om det af kyrkomötet framställda förslaget skulle blifva lag, så kan dock denna aldrig erhålla tillbakaverkande kraft. De, som omedelbarligen beröras af den önskade bestämmelsen, äro de nu ogifta lärarinnor, hvilka hvarken vilja afsäga sig möjligheten att bilda eget hem, såvida deras böjelse manar dem därtill, ej

heller sin genom lag tryggade rättighet att arbeta i det kall, för hvilket de utbildat sig.

Medelbarligen berör förslaget därjämte lärarinnekåren i dess helhet — ja, genom sina konsekvenser äfven lärarne. Om syftet nämligen är, såsom inom kyrkomötet antyddes, att kommunerna måtte få mera »band» på sina tjänstemän (naturligtvis endast de lägre), så finnes intet skäl, hvarför man ej skulle önska äfven de ogifta lärarinnorna och lärarne försatta i samma ställning, hvaruti kyrkomötet velat försätta de gifta lärarinnorna, och hvarur småskolepersonalen förgäfves sökt arbeta sig upp. Har man blott tagit *ett* steg utför det lutande planet, så följa de andra sedan småningom efter. En statens folkskoleinspektör har ju på ett stort möte för några år sedan offentligen yttrat, att en tryggad rättslig ställning lätteligen gör läraren loj och likgiltig, samt att han funnit många odugliga folkskollärare men knappast en enda oduglig småskolläarinna, hvilket han ansåg bero på den senares osäkra ställning i rättsligt afseende.

Att kyrkomötet, ehuru det till sitt öfvervägande flertal består af tjänstemän med en i nämnda afseende vida mera tryggad ställning än folkskollärarnes, dock i fråga om dessa senare delat nu anförda öfvertygelse om den rättsliga trygghetens ofördelaktiga inverkan på nitet och dugligheten, framgår såväl af dess beslut, som af flera yttranden i den föregående diskussionen. Liknande åsikter torde ock möjligen komma att framställas af en eller annan bland de öfverordnade myndigheter, hvilkas yttrande öfver förslaget Kungl. Maj:t kan finna skäl att infordra.

Inom den kår, som genom personlig erfarenhet har den närmaste kännedomen om skolarbetet och villkoren för dess framgångsrika bedrifvande, torde dock tankegången vara en helt annan. Då det synes önskvärdt, att *äfven* dess åsikter och önskningsar måtte få göra sig hörda, innan beslut fattas rörande det af kyrkomötet framställda förslaget, och då detta bäst kan ske genom den organisation, som inom sig samlat det största antal lärare och lärarinnor vid Sveriges folkskolor, får Stockholmskretsen härmed till centralstyrelsen för Sveriges allmänna folkskollärare-förening hemställa, att densamma, så snart lämpligen ske kan, måtte till föreningens samtliga kretsar utsända följande fråga:

Anses det af senaste kyrkomöte framställda förslaget om en förändring i lärarinnornas nuvarande rättsliga ställning kunna, ifall det blefve förverkligadt, lända till folkskolans sanna välfärd?

Stockholm den 18 november 1893.

Å Stockholms-kretsens vägnar:

STYRELSEN.